

JAG DRÖMMER OM FOLKHÖGSKOLAN (en följetong)

Stewe Claeson

Kapitel 16. Förslag till höstläsning

Det går för fort nu, som man hör folk säga, hela tiden, 'herregud är det redan fredag', för att inte tala om, 'herregud måndag igen'. Och jag tycker själv att det verkar som om tiden sannerligen ökade farten, jag tycker att jag nyligen lovade Egil att skriva några rader i den här tidskriften, och nu skriver jag in kapitel sexton... och fick för några dagar sedan en uppmaning att komma på möte på en folkhögskola som, åtminstone i min folkhögskolevärld, inte existerar: Borås folkhögskola. Och så blir jag milt upplyst om att det gör den visst, och jag går in på folkbildningsrådets folkhögskolesidor och ser att det gör den, sedan 2015, och att ett antal andra folkhögskolor finns som heller inte fanns i det som var/är min folkhögskolevärld... Några har bara ändrat namn, men andra har verkligen tillkommit, för att inte tala om att en hel del försvunnit. Under alla mina år som rektor var det bara två som försvann, Jära (om nu någon kommer ihåg den?) och Gävle, efter ett för mig obegripligt internt velande... I Danmark lade man ned och startade nya folkhögskolor hela tiden och jag minns när jag blev rektor på Nordiska och därmed blev en del av de norska och danska systemen att jag fann katalogerna upprörande; den svenska stadig och trogen, likadan år efter år, då och då en handfull nya, annars precis som vanligt, i Norge var det i stort sett likadant, medan den danska katalogen verkade handla om ett nytt land snart sagt varje år. Det var tryggt att öppna den svenska varje sommar.

Men så är det ju inte längre, och har inte varit under en lång följd av år. Gamla stadiga verksamheter har lagts ned eller flyttats, skolor upphör, går samman med andra, ändrar inriktning, ofta av ren okunskap; och vad de nya unga historielösa generationernas representanter önskar åstadkomma tycks mig ofta otydligt eller helt enkelt ogenomtänkt och liknar inte sällan bara alla de nya marknadsliberala dumheterna, klient- och kundtänkande, anpassnings-

barhet, tillfällighet, trendkänslighet... Jag tänker på Hampnäs, Skinnskatteberg, Kjesäter, Västerhaninge, Brunnsvik... Exempelen är flera. Och de nya politikerna är där och kladdar... senast Sverigedemokraterna som fått för sig att folkhögskolan måste införa betyg och läroplaner. Man borde upplysa Åkesson & Co att sådana skolor redan existerar – och att de gör det med allt tveksamare resultat.

Men man är väl ändå inte bara till för att klaga – som Olle Adolphson så klokt sjöng. Så nog med det nu.

Hundrafemtioårsjubiléet närmar sig. Jag tänkte ett tag att jag borde göra något av det och satte mig att läsa jubileumsskrifter, 25-års, 50-års, 75-års, 100-års och 125-årsskrifter och en och annan med mer udda epokindelning. Du milde! Vilken helt underbar läsning. När satt ni med Hampnäs, Dalarös, Eslövs, eller Viskadalens minnesskrifter senast?

Sammantagna utgör dessa skrifter betydelsefull svensk kulturhistoria och en påminnelse om att vi varit verksamma under våra liv inom en inte bara bisarr utan osannolikt kreativ del av den europeiska pedagogiken. Skrifterna är olika, en del gediget underbyggda, några mest anekdotiska, en del klart apologetiska och andra hedervärt kritiska, det finns allvarligt vetenskapligt upplagda skrifter, några är språkligt lite amatörmässiga, några lysande litterära verk, innehållsmässigt kryllande av uppslag, en del är privata, med skildringar av när Lasse hade röd näsa på julfesten 1951, jag kan komma att tänka på Bengt Skördemans oafterhärmliga folkhögskoleroman, Samkväm, med sin giftiga ironi över skolformens mer outhärdliga klichéer. Men andra är lättsamma av andra skäl (själv lät jag en gammal klok och folkbildningsmässigt gedigen medarbetare skriva Nordiska folkhögskolans historia på – nynorsk!) Och en sak är säker – för en massa skolor var det från början inte säkert att man skulle kunna fortsätta, inte säkert om man fick fortsätta där man börjat, inte säkert om man

“För närvarande är det stora folkbildningsproblemet i alla demokratiska stater en djupare förankring av den demokratiska åskådningen.”

Gillis Hammar: (1938)

skulle klara sig ekonomiskt, berättelserna om många folkhögskolors tidiga verksamhetsår är inte bara spännande och underhållande, de visar kanske på ett drag som varit genomgående för skolornas liv: det tar ett tag innan man slår rot.

Att skolorna flyttat omkring är ju ingen nyhet för de flesta av oss. Jag har själv intresserat mig en tid för det som t.o.m. kallades ”de flyttande folkhögskolekurserna” – dvs den verksamhet som Uno Stadius introducerade vid sekelskiftet 1900. Att de flyttar idag är jag mera tveksam till: varför flyttade Skinnskatteberg till Norberg, och Brunnsvik till Borlänge, och varför startar man skola i Borås när Viskadalen och Fristad finns, och på Fristad finns ju dessutom ett, tills nyligen, stort och modernt internat - ? Men min läsning har visat på hur skolor, som jag nog trott varit väldigt fast förankrade i sin bygd, från början verkligen letade efter plats att rota sig. Att Lunnevad började på Herrestad ingår väl snarast i allmänbildningen, men att Bräkne-Hoby de första 47 åren (!) låg någon annanstans överraskade mig, liksom att Grebbestad folkhögskola började utanför Göteborg i Partille och sedan låg några år i – Kungälv.

Men läsningen innehåller så mycket annat som får en gammal folkhögskoleman att bli förtjust. Gång efter annan läser jag om saker som jubileumsskriftens författare berättar liksom av en händelse, men som av och till är utomordentliga exempel på vad den här skolformen i djupet är. Och inte minst därför rekommenderar jag till omläsning inför hundrafemtioårsjubiléet, då vi skall sitta och lyssna till de nya generationernas försök att beskriva vad folkhögskola egentligen är. Man kan då exempelvis läsa om Fornby, som nästan fick läggas ned eftersom traktens bönder tyckte att kristendom måste finnas på programmet. Jag bara hoppas att rektorn den gången vågade läsa lusen av de förstockade genom att citera prästen

Grundtvigs ”Tro er ikke en skolesag!” Eller man kan läsa om Malungs första år, med tingets domstolssal i första våningen och folkhögskolan i andra våningen i samma byggnad, och där häradshövdingen skickade upp en konstapel till David Jakobsson och bad honom tala tystare eftersom man hade tingsförhandling därnere och hur rektor Jakobsson svarade att om han finge hålla på skulle det i förlängningen inte behövas några domstolsförfaranden varpå han höjde rösten, och häradsdomaren höjde rösten och på genomfartsvägen utanför tings- och folkhögskolehuset kunde man nu välja om man ville lyssna hur det skulle gå för den tjuvjagande grannen från Avradsberg

eller hur det hade gått till när Gustav Vasa undkom dansken.

Och man kan läsa om gröt... både om Edelviks bedrövlige gröttävlingar som användes för att hålla flickor borta från det manliga Götiska förbundets möten, eller om den underbara historien från Birkagårdens första år, när skolan förvägrades statsbidrag, tills Enoch Ingers, inspektören ombads att själv besöka skolan, och han råkade komma när de fattiga eleverna satt tillsammans med Gillis Hammar och Natanael Beskow och åt hemlagad – eller Frälsningsarmélagad - gröt. Först då insåg inspektören att det verkligen rörde sig om en ’riktig’ folkhögskola.

Kommer någon av dagens okunniga

och klåfingriga politiker att förstå att ett av den här skolformens grundläggande värden kan beskrivas som gröt i skolsalen tillsammans med rektor.

Nu har jag beställt Ingesunds och Högalids skrifter, och tro mig, mina vänner, detta är fantastisk höstläsning – sen får drakarnas kultursidor tala lyriskt om alla begåvade och nytänkande unga skrivare hur mycket de vill.

Och mina vänner: det Gillis Hammar i mitt inledningsmotto ovan skrev 1938, under Hitlers aggressionstweetande, det gäller lika mycket, tycks det mig, i dessa Órbana, Erdogan, Zumatiska och skrämmande Trumpna dagar.